

Tálos Endre

IAN HANCOCK ÍRÁSÁHOZ

A tudomány hagyományos, és mindmáig egyetlen formája a szövegmagyarázat, reflexió más, korábbi (magyarázat) magyarázatokra. A kívülálló még csak nem is sejti, hogy a tudósnak saját személyét a lehetőségesséig ki kell zárnia, személyes érdeke nem érvényesülhet magyarázat közben, de tágabb csoporté, mondjuk az emberiségé sem. A tudós nem teremt semmit, csak rájön valamilyen kész vagy félkész dologra. A művész számára az autoreferencia megengedett dolog, miért is ne, ha az egyéniség is csak minta (érték nélkül) a tömegeből, ezért rá is áll az, ami a tudósra. A költő írhat úgy, mintha előtte még sosem írtak volna verset (ugyanarról), de a tudós nem mondhatja, hogy ezt ő találta ki, hiszen akkor az nem igaz. Más az *Utasítója* a költőnek, és más a tudósnak, illetve lehet ugyanaz, de mást mondhat velük. Ezért a költő így szól: „Szeretem, mert olyan buta!”, a tudós így: „Szeretem, *noha* olyan buta.” Persze, a költő és a tudós is lehet egyazon személy, csak hogy a mondat *noha* kötőszóval nem művészet, mert-tel pedig tudóshoz méltatlan logikátlanság. Az elsőt az irracionális/szakrális, amásodikataracionális/profánmondhatja a szerencsétlennel. Minderről már sokan sokat írtak, nem eleget, és hiába. Hálás/hálátlan téma.

Egyszerűen magyarázni valamit annyit tesz, hogy a legegyszerűbb az $A = A$ formájú magyarázattal nem elégszünk meg, ellenkezőleg, másnak tartjuk: $A = B$. Minden felfedezés és rájövés az $A = A$, $A = B$ „forgatókönyvet” követi. Ha viszonyuk szinkron, a képlet besorolást jelent, ha diakron, akkor származtatást: az *ősgondolkodás* tipikus eseteit: „(Ha) az ürülék par excellence szar, (akkor) a balkéz tisztátalan”, illetve: „(Ha) a cigányok Indiából jöttek, (akkor ők) indiaiak.” (Zárójelben. A modern tudományosság nagyon próbálja leplezni mibenlétét, t. i. hogy lényegében azonos az ősgondolkodással, amikor feladatát így jelöli ki: „Találjuk meg azt az általános elméletet, melynek P elvéből szükségszerűen következik, hogy $A (= B)$ vagy $(A =) B$ ” – mindegy.) Az ősgondolkodás soha el nem múlik, amíg a kultúra kultúra. Hivatalos iratokban vagy személyi számmal, vagy anyám nevével vagyok kénytelen bizonyítani, hogy az vagyok, aki. Oláh cigányul nem azt

kérdezik: „*Kon san?*” (Ki vagy?), hanem „*Kasko savo san?*” (Kinek a fia vagy?), esetleg „*Rom san?*” (Cigány vagy?).

Ok nélkül okozat, ős nélkül utód nem lehetséges. Az ősnek pedig nem illik profán dolognak lennie. Az újkori Európában például a jogon előjogot, mindenekelőtt nemesi előjogot kell érteni. A jogosultsághoz nemesi felmenők szükségeltetnek. Egy népcsoport akkor nemzet, ha nemesei is vannak. Következőleg a nemzet szakrális (következőleg irracionális) fogalom, szemben a nép/etnikum profán (vulgo csőcselék) fogalmával. (Nopersze, a Nép fogalma is szakralizálható ám!) Minden azóta létrejött (nem eltűnt) európai nemzetnek dicső a (saját) múltja. A minta imprintingszerűen sorsdöntő, nem kerülhetik el az újonnan jelentkezők sem.

A cigány (származású) kutatók legkiválóbbjai is szerfelett romantikusok a cigányok indiai eredetének tárgyalásában, hiszen mintáik sem mások. Pedig a cigány történelem lényege, hogy a *dombák* (e szankszrit szó későbbi formája *dom*, cigányul rom) India számkivetettjei, akár helyben maradtak, akár elmenekültek. A *dombák* a kasztrendszer (varnarendszer) hierarchiájában alatta álltak a bráhmínoknak (kb. a papság), a harcosoknak (kb. a nemesség), a kereskedőknek (kb. a polgárság), a földműveseknek (kb. a jobbágyság). A lényeg előtt hunyja be szemét az, aki ezt az egyetlen nyilvánvalót másnak festi át.

A viszonylag kiváló amerikai cigány nyelvész, Ian Hancock itt közölt esszéjében kancsalul festett egekbe néz. Írását olvasván eszünkbe kell jusson, hogy a világtörténelem minden – apját nem ismerő, törvénytelen születésű – gyermeke királyi atyáról szótt ábránddal enyhítette környezetének megvetését. Hancock egyik látomása szerint a cigányok ősei az iszlám agresszív terjeszkedése ellen küzdő harcosok voltak, a dómok csak fegyverhordozóik voltak, „csicskásaik”, és olyan sikeresen megfutamították az ellenséget, hogy üldözésük közben/után hirtelen/lassan Európában találták magukat. Hiszen ez a csodaszarvas-motívum!

Egy érv feleslegessé tesz más érveket. Ha valamit egyvalamivel bizonyítani tudunk, a „bizonyítékok” hal-

mozása felesleges. A sokoldalú bizonyítás csak a laikusnak imponál, a szakértőnek, mondjuk így, egyszerűen, az értőnek – gyanús. A cikkben nyelvészeti, történeti, zenei, koreográfiái, embertani, hematológiai és kultúr-antropológiai panorámában (vagy csak palettában) gyönyörködhetünk. Bár az irodalomidézet illendőségéről tud, külön érdemes nézni, hogy hivatkozást a triviális adatokhoz ad, a meglepő és bizonyításra váró állításokat ilyesmi tipikusan nem kíséri, és számára bármilyen tücsök-bogár értékeségét növeli, ha szerzője cigány vagy indiai tudós – a német szerzőktől irtózik. Szerzőnk nem is annyira cigány, mint mélyen amerikai, „mélyamerikai” gesztusaiban egyenjogúságot követel a

mellőzött és elnyomott cigány igazság és élet számára a kulturális relativizmus nevében, és a szó eredeti értelmében vett sznobériáját (sine nobilitate) a demokrata fegyelmezettsége fedi el.

Hancock tanulmánya szórakoztató, tanulságos olvasmány írásművészeti szempontból; nem érdemes és itt nem is lehet ízekre szedni. A fontosabb etimológiai helyekhez igazító és magyarázójegyzeteket fűzök. Hangsúlyozom, szófejtéseim közben nem engedhettem meg magamnak azt, hogy eredményemet elfogultságból vagy bármi okból előre tudjam. Ezek fényében a nagy tanulás kedvezőbb mint a szándékolt kimenetelű: a cigány jóval indiaibb nyelv, mint ahogy eddig gondolták.

